

УДК 330.5:338.124.4

Талах В. І., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ДІАГНОСТИКИ КРИЗОВИХ ПРОЦЕСІВ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

В роботі узагальнено наявні в світовій практиці та Україні напрацювання щодо методичних підходів до діагностики криз в національній економіці в цілому, та визначення індикаторів фінансових криз, як невід’ємної складової зародження та розвитку сучасних економічних криз, зокрема. Окреслений сучасний стан, тенденції становлення та особливості їх застосування для виявлення та запобігання кризових процесів в Україні як на макро- так і на мезорівнях.

Діагностика кризи є важливим елементом антикризового управління, суттєвим чинником його ефективності. Процес діагностики неможливий без визначення системи критеріїв, здатних адекватно відобразити специфіку

конкретного об'єкта з урахуванням найбільш суттєвих чинників впливу на нього в той чи інший період часу.

Особлива увага зосереджена на передчасному виявленні та діагностуванні регіонів, найбільш вразливих до кризових процесів. Адже на підставі таких даних можна відкоригувати економічну, політичну та соціальну концепції управління, їх стратегію і тактику.

Ключові слова: кризові процеси розвитку національної економіки, діагностика кризи, оцінка кризових процесів, індикатори фінансових криз.

Talakh V.

METHODOLOGICAL APPROACHES ON DIAGNOSTIC CRISIS PROCESSES IN NATIONAL ECONOMY

The work summarizes the available in the world practice and Ukraine the development of methodological approaches to the diagnosis of crises in the national economy as a whole, and the identification of indicators of financial crises as an integral component of the birth and development of modern economic crises, in particular. An outline of the current state, development trends and peculiarities of their application for the detection and prevention of crisis processes in Ukraine, both on the macro and on the memories.

Diagnosing the crisis is an important element of crisis management, a significant factor in its effectiveness. The process of diagnosis is impossible without defining a system of criteria that can adequately reflect the specifics of a particular object, taking into account the most significant factors affecting it in one or another period of time.

Particular attention is paid to the early detection and diagnosis of the region's most vulnerable to crisis processes. Indeed, on the basis of such data it is possible to adjust the economic, political and social concepts of management, their strategy and tactics.

The diversity of methods is confirmed by the lack of a unified approach to the quantitative and qualitative assessment of the crisis processes of the development of the national economy. The peculiarities of the development of each country and its territories, the complexity of obtaining and processing of statistical data require the use of different methods for reliable, authentic, accurate receipt of results on the scale of crisis processes in the national economy.

The negative effects of the global crisis have aggravated the socio-economic problems that became relevant not only for other countries of the world, but also for Ukraine. Despite the variety of methods of quantitative and qualitative assessment of crisis processes, all authors are united in the opinion that the main means of survival of domestic commodity producers under such conditions is the development and implementation of an effective mechanism for crisis management, an important place in which the diagnosis of the current state of affairs takes. In the conditions of an unstable environment, in the face of the meso- and macroeconomic systems, the task of continuous monitoring of the activity, identification and evaluation of possible developmental areas arises.

The domestic methodology for assessing the crisis situation does not fully meet the modern requirements of management, and foreign experience is not adequately adapted to Ukrainian laws and basic accounting and auditing provisions. This necessitates the development of a national model for analyzing the propensity of the national economy before the crisis, taking into account sector specifics, the stages of crisis development, current performance, providing a precise and objective assessment of the crisis situation, based on the calculation of key indicators and indicators.

Based on the study, one can distinguish the following main recommendations on methodological approaches to crisis diagnostics in the national economy as a whole, and the definition of indicators of financial crises, in particular:

- the results of the «signal» approach show that it is expedient to carry out an assessment of indicators of the level of development of the national economy based on early warning signals that will reveal a positive or negative dynamics of socio-economic indicators in the post-crisis and pre-crisis periods. We consider it expedient to form both early warning indicators and real, delayed indicators, which will indicate, accordingly, the possibility of occurrence, existence, and the effect of negative factors on the level of development of the national economy;

- the main methodological approach for diagnosing crises in the national economy both at the meso- and at the macro levels can be considered simultaneous monitoring of the dynamics of pairs / groups of key indicators characterizing different sectors of the financial market. To sum up the pairs / groups of the main indicators into a single whole, it is expedient to use a summary indicator aggregated from all the signals given. At the same time, a sharp change in the growth rate of indicators suggests the transition of the financial system to an unstable state, that is, the signaling of the approach to financial instability;

- the formation of groups of indicators, and in fact, the fullness of indicators in each group should be as much as possible weighted, since the indicators of the real economy can be closely correlated with financial variables, and external variable groups, external debt and exogenous variables may contain duplicate indicators, the calculation of which will not allow Evaluate the level of economic crisis and formulate preventive and liquidation tools for crisis management;

- it is advisable to use a comparison of the dynamics of various macroeconomic and financial indicators when formulating a methodological approach to the assessment of the crisis of the national economy, but annual statistical information should be evaluated for the formation of strategic measures of national economy management, while monthly or quarterly statistical information should be evaluated for the selection of operational management tools;

- a necessary pre-emptive turkey is needed to assess the level of development of the national economy as a whole;

- the emergence of a crisis in one country / region can serve as a signal that changes in the values of indicators of macroeconomic and macroeconomic development are possible in other countries / regions.

The task of further research should be to form a single concept for both meso and macro levels in order to prevent and reduce the devastating impact of the global and internal crisis processes on the national economy.

Key words: crisis processes of development of the national economy, crisis diagnostics, assessment of crisis processes, indicators of financial crises.

Талах В. И.

МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ДИАГНОСТИКЕ КРИЗИСНЫХ ПРОЦЕССОВ В НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКЕ

В работе обобщены имеющиеся в мировой практике и Украине наработки по методическим подходам к диагностике кризисов в национальной экономике в целом, и определения индикаторов финансовых кризисов, как неотъемлемой составляющей зарождения и развития современных экономических кризисов, в частности. Очерчены современное состояние, тенденции становления и особенности их применения для выявления и предотвращения кризисных процессов в Украине как на мезо- так и на макроуровнях.

Диагностика кризиса является важным элементом антикризисного управления, существенным фактором его эффективности. Процесс диагностики невозможен без определения системы критериев, способных адекватно отразить специфику конкретного объекта с учетом наиболее существенных факторов влияния на него в тот или иной период времени.

Особое внимание сосредоточено на преждевременном выявлении и диагностике регионов, наиболее уязвимых к кризисным процессам. Ведь на основании таких данных можно откорректировать экономическую, политическую и социальную концепции управления, их стратегию и тактику.

Ключевые слова: кризисные процессы развития национальной экономики, диагностика кризиса, оценка кризисных процессов, индикаторы финансовых кризисов.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Вимірювання рівня та визначення стадії розвитку кризи в якій знаходиться національна економіка є важливим при формуванні пріоритетів державної політики, адже без врахування поточного стану соціально-економічного розвитку держави неможливо здійснити підбір ефективних інструментів стратегічного та оперативного управління нею.

В сучасних умовах основний акцент у формуванні економічної політики, щодо пошуку збалансованої моделі сталого розвитку територій та розробки ефективної концепції їх розвитку, перенесено на регіональний рівень. В контексті сказаного, необхідно особливу увагу зосередити на передчасному виявленні та діагностуванні регіонів, найбільш вразливих до кризових процесів. Адже на підставі таких даних можна відкоригувати економічну, політичну та соціальну концепції управління, їх стратегію і тактику.

Діагностика кризи є важливим елементом антикризового управління, суттєвим чинником його ефективності. Процес діагностики неможливий без визначення системи критеріїв, здатних адекватно відобразити специфіку конкретного об'єкта з урахуванням найбільш суттєвих чинників впливу на нього в той чи інший період часу.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Прояви циклічності у розвитку економіки як в світовому, так і національному масштабі змушує науковців розробляти різні методи виміру даного явища. Методичні аспекти оцінки кризових процесів розвитку економіки розглянуті у працях зарубіжних вчених: Дж. Азіза, А. Бартелемі, А. Берга, Е. Боренштейна, Ч. Віплоша, Р. Гліка, С. М. Дробишевського, Б. Ейхенгіна, Дж. Камінські, Дж. Д. Капріо, Ф. Карамаци, Д. Клінгбіель, А. В. Комкової А. Коршуна, Д. Крука, С. Лізондо, Дж. М. Мілессі-Феретті, Р. Морено, К. А. Патілло, Г. І. Плешанова, К. Рейнхарт, А. К. Роуза, Л. Річі, Р. Сальгадо, С. Г. Синельникова-Мурильова, І. В. Труніна, Дж. А. Френкеля, А. Д. Юдіна, О. В. Шкрібели та ін., вітчизняних науковців: О. Сидоренко, О. Барановського та ін. Вчені пропонували авторські методики оцінки рівня діагностики банкрутства суб'єкта управління, вдосконалювали процес аналізу кризових та передкризових явищ в національній економіці. Різноманіття методик підтверджує відсутність єдиного підходу до кількісної та якісної оцінки кризових процесів розвитку національної економіки. Особливості розвитку кожної країни та її територій, складність отримання та опрацювання статистичних даних вимагають використання різних методів задля достовірного, аутентичного, точного отримання результатів про масштаби кризових процесів в національній економіці.

Негативні наслідки світової кризи призвели до загострення соціально-економічних проблем, які стали актуальними не лише для інших країн світу, а і для України. Не дивлячись на різноманіття методик кількісної та якісної оцінки кризових процесів всі автори єдині у думці, що основним засобом виживання вітчизняних товаровиробників у таких умовах є розроблення та впровадження ефективного механізму антикризового управління, важливе місце у якому займає діагностика поточного стану справ. В умовах нестабільного зовнішнього середовища перед мезо- та макроеконо-

мічними системами постає завдання проведення постійного моніторингу діяльності, виявлення та оцінки можливих напрямків розвитку.

Вітчизняна методологія оцінки кризового стану не повністю відповідає сучасним вимогам господарювання, а зарубіжний досвід не належно мірою адаптований до українських законів й основних положень бухгалтерського обліку та аудиту. Це зумовлює потребу в розробленні вітчизняної моделі аналізу схильності національної економіки до кризи, яка б враховувала галузеву специфіку, стадії розвитку кризи, поточні результати діяльності, давала точну та об'єктивну оцінку кризового стану, на основі розрахунку ключових індикаторів і показників.

Цілі статті: узагальнення наявних в Україні та світовій практиці напрацювань щодо методичних підходів до діагностики криз в національній економіці в цілому, та визначення індикаторів фінансових криз, як невід'ємної складової зародження та розвитку сучасних економічних криз, зокрема. Окреслити сучасний стан, тенденції становлення та особливості їх застосування для виявлення та запобігання кризових процесів в Україні на макро- та мезорівнях.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Результати діагностики кризових процесів в національній економіці доцільно узагальнювати за двома основними блоками: фактори, які здатні стабілізувати національну економіку; фактори, що здатні негативно змінити динамічні властивості системи. При діагностиці кризи ведеться дослідження не поточного стану національної економіки, а оцінка показників соціально-економічного розвитку країни в часі. Оскільки, протягом багатьох років всі етапи нестабільності країн переважно вкладалися в три основні категорії: банківські кризи, валютні кризи та кризи на фінансових ринках (в тому числі кризи державних і місцевих фінансів), то виокремимо наступні підходи до визначення індикаторів фінансової кризи [1, с. 6]:

1) перший підхід передбачає використання методів математичної статистики, економетричного моделювання, зокрема лінійних регресій, а також logit- чи probit-моделей з незначною кількістю залежних змінних, які використовуються для перевірки придатності тих чи інших індикаторів у визначенні можливості наближення кризи. Представниками даного підходу є Дж. А. Френкель та

А. К. Роуз [2; 3]. Вчені для виявлення індикаторів валютної кризи застосували графічний аналіз, поділивши показники по країнах за період 1971–1992 рр. за чотирма групами: внутрішні змінні (темپ зростання внутрішнього кредиту; співвідношення профіциту/дефіциту бюджету до ВВП; темп зростання ВВП у реальному вираженні), «міжнародні» змінні (відношення зовнішнього боргу до ВВП; відношення золотовалютних резервів до обсягу імпорту за місяць; відношення сальдо рахунку поточних операцій до ВВП; реальний обмінний курс) та змінні, що характеризують зовнішній борг (частка зовнішніх запозичень, залучених комерційними банками; частка пільгового боргу; частка зовнішнього боргу зі змінною процентною ставкою частка зовнішнього боргу державного сектору; частка короткострокового зовнішнього боргу; частка боргу перед міжнародними фінансовими організаціями; відношення припливу прямих іноземних інвестицій до зовнішнього боргу) і «зовнішні» змінні (короткострокова світова ставка відсотка (середньозважена ставка відсотка в індустріальних країнах); темп зростання ВВП у реальному вираженні в країнах ОЕСР) [4, с. 7–8].

Дослідження динаміки макроекономічних параметрів, що описують поведінку фінансової системи в періоди спокійного розвитку, передкризові періоди і безпосередньо під час фінансових криз в Росії в 1994–1998 рр. здійснював А. А. Струченевський [5]. У роботі аналізується одночасна динаміка пар основних індикаторів, що характеризують різні сектори фінансового ринку. При цьому автор вважає, що у разі різкої зміни темпів приросту показників можна говорити про перехід фінансової системи в нестабільний стан, тобто про подачу сигналу щодо наближення фінансової нестабільності. Автор також пропонує використовувати зведений показник фінансової стабільності, рівний сумі всіх поданих сигналів.

Розрахунок динаміки макроекономічних параметрів здійснювався з використанням *probit*-аналізу, тобто ймовірність настання кризи оцінювалася залежно від значень наведених вище індикаторів з лагом один місяць. В результаті оцінки моделі був виявлений позитивний зв'язок ймовірності настання кризи з ВВП на душу населення, дефіцитом рахунку поточних операцій, темпом зростання інвестицій, умовами торгівлі, великими ставками відсотка в США і високими темпами економічного зростання в країнах ОЕСР. Крім того, значне відношення золотовалютних резервів до імпорту та

велика частка пільгового боргу в загальному зовнішньому боргу негативно пов'язані з ймовірністю настання кризи.

Використання лінійних регресій доцільне для оцінки ймовірності настання валютної кризи, однак запропонований набір показників не дозволяє визначити ймовірність зростання чи стабілізації національної економіки, потенціал подолання кризи національної економіки. В цілому, використання лінійних регресій заслуговує на увагу при формуванні методичного підходу до оцінки кризи національної економіки, однак слід враховувати, що одним із недоліків їх застосування є систематичне завищення оцінки коефіцієнтів регресії при розмірі вибірки – менше 500, а при побудові моделі потрібно планувати мінімально 10 кризових явищ на кожну незалежну змінну (рекомендоване значення 30–50), що не є бажаним результатом нашого дослідження, оскільки нами за мету ставиться не оцінка ймовірності колапсу та дефолту країни, а виявлення можливостей раціонального використання потенціалу національної економіки, формування інструментів попередження та протидії виникнення кризових явищ. В нинішніх умовах розвитку національної економіки доцільне застосування ортогональної регресії, коли в значеннях пояснюючих змінних факторів впливу зовнішнього та внутрішнього середовища можуть міститись і випадкові складові, які будуть враховуватись при оцінці відхилень за всіма змінними.

2) «Сигнальний» підхід досліджували Б. Ейхенгрін, А. К. Роуз і Ч. Віплош [6], які зробили спробу виявити змінні, які можуть служити в якості «ранніх попереджувальних сигналів». Вченими розглядалася динаміка таких перемінних: зміна золотовалютних резервів; обмінний курс; короткострокова ставка відсотка; ставка рефінансування центрального банку; зміна експорту й імпорту; відношення сальдо рахунку поточних операцій платіжного балансу до ВВП; відношення бюджетного дефіциту до ВВП; внутрішній кредит; грошова маса; безробіття; інфляція; ВВП в реальному вираженні; прибутковість державних облігацій; фондовий індекс [4, с. 6]. Загалом автори намагалися відповісти на питання, чи може динаміка яких-небудь економічних змінних передбачити кризи обмінних курсів, а також проаналізувати, наскільки розрізняється поведінка різних індикаторів в посткризовому і докризовому періодах. Для ідентифікації банківської кризи Б. Ейхенгрін, А. К. Роуз і Ч. Віплош опиралися на результати, отримані Дж. Д. Капріо і

Д. Клінгсбіель [7], якими були проаналізовані кризові епізоди в 69 країнах і на підставі офіційних даних та експертних оцінок оцінили серйозність проблем і вплив їх на банківський сектор.

«Сигнальний» підхід детально описано і у працях Дж. Камінські, С. Лізондо і С. М. Рейнхарта [8] і його зміст полягає у побудові граничних значень для індикаторів з метою попередження настання фінансової кризи. Щоб визначити наявність або відсутність взаємозв'язку між двома типами криз, автори підраховали ймовірність того, що одна криза настане після того, як сталася інша. Результати дослідження показали, що банківська криза передує валютній з ненульовою ймовірністю. Ними у працях розглядалися такі змінні [4, с. 13–14]:

1) характеристики фінансової лібералізації (грошовий мультиплікатор; відношення внутрішнього кредиту до ВВП; реальна ставка відсотка по депозитах; відношення ставки по кредитах до ставки за депозитами);

2) інші фінансові показники (надлишкова пропозиція грошей у реальному вираженні; депозити в комерційних банках в реальному вираженні; відношення грошової маси M2 до золотовалютних резервів);

3) рахунок поточних операцій (реальний обмінний курс експорт; імпорт; умови торгівлі);

4) рахунок операцій з капіталом (золотовалютні резерви Центрального банку; різниця між внутрішньою і зовнішньою реальною ставками відсотка);

5) змінні реального сектора (промислове виробництво);

6) фіскальні змінні (бюджетний дефіцит (% ВВП).

Спроможність підходу Дж. Камінські, С. Лізондо і К. М. Рейнхарт щодо попередження кризових явищ було доведено і в працях К.А. Патілло, А. Берга, Е. Боренштейна, Дж. М. Мілессі-Феретті, Н. Едісона [9–11] та ін.

У статті Н. Едісона також була зроблена спроба побудови системи ранніх попереджувальних сигналів, яка могла б допомогти передбачити фінансову кризу. Дослідження Едісона є продовженням методологічних наробок Дж. Камінські, С. Лізондо і С.М. Райнхарта. Н. Едісон розглядав в своїй роботі наступні індикатори [8]:

1) індикатори рахунку поточних операцій (реальний обмінний курс; імпорт; експорт);

2) індикатори рахунку операцій з капіталом (золотовалютні резерви; відношення грошової маси M2 до золотовалютних резервів; спред між внутрішньою і світовою ставками відсотка);

3) індикатори реального сектора (ВВП в реальному вираженні; індекс фондового ринку);

4) фінансові показники: грошовий мультиплікатор; відношення внутрішнього кредиту до ВВП; реальна ставка відсотка за депозитами; відношення ставки за кредитами до ставки за депозитами; надлишкова пропозиція грошей; депозити банків.

Результати дослідження «сигнального» підходу свідчать про доцільність проведення оцінки показників рівня розвитку національної економіки за ранніми попереджувальними сигналами, які дозволять виявити позитивну чи негативну динаміку соціально-економічних показників в посткризовому і докризовому періодах. Вчені на основі ранніх випереджувальних індикаторів прогнозували ймовірність настання кризи обмінних курсів і оцінювали їх вплив на розвиток банківської системи. Вважаємо за доцільне формування як ранніх випереджувальних індикаторів, так і реальних, запізнених індикаторів, які свідчитимуть, відповідно, про можливість виникнення, існування, дії негативних факторів на рівень розвитку національної економіки.

3) третій підхід «змішаний» – підхід, який передбачає поєднання наведених вище двох підходів з використанням чисельних алгоритмів (нейронні мережі, генетичні алгоритми (А. Бартелемі [12]), моделі з марківськими процесами (В. Серра, С. Сахена [13]) тощо.

К. Стевен, С. Едвард та П. Монтіель [14; 15], досліджуючи індикатори-передвісники, настання кризи в часовому вимірі використовували поєднання якісного і кількісного аналізу поведінки різноманітних змінних із розподілом на групи країн, в яких спостерігається фінансова криза або її відсутність.

В праці Дж. Азіза, Ф. Карамаци і Р. Сальгадо [16] вивчаються взаємозв'язки між макроекономічними та фінансовими змінними на прикладі ряду валютних криз в індустриальних країнах та розвинутих країнах за період 1975–1997 рр. У дослідженні розглядалися кризи, що проявилися як у знеціненні національної валюти, так і у різкому зменшенні обсягу золотовалютних резервів.

Аналіз включав в себе співставлення динаміки різних макроекономічних і фінансових показників. Для кожної змінної весь період спостережень був розбитий на спокійні періоди і так звані кризові вікна. Автори використовували вікно у 49 місяців для місячних даних (24 місяці до і 24 місяці після кризи) і вікно в 5 років для річних даних (2,5 роки і до 2,5 років після кризи).

Доцільно при формуванні методичного підходу до оцінки кризи національної економіки використовувати співставлення динаміки різних макроекономічних і фінансових показників, однак для формування стратегічних заходів управління національною економікою варто оцінювати і річну статистичну інформацію, в той час як для підбору інструментів оперативного управління оцінювати щомісячну чи кварталну статистичну інформацію.

Підхід Л. Річчі [17] щодо визначенні кризового стану аналогічний підходу в дослідженні Дж. Азіза, Ф. Карамаци і Р. Сальгадо. Так, авторами з допомогою індексу тиску на валютний ринок визначалися країни, постраждали від Європейської кризи, яка почалася з обвалу фунта стерлінгів у Великобританії (вересень 1992 р.), Мексиканської (грудень 1994 р.), Азіатської (липень 1997 р.) і Російської (серпень 1998 р.) криз. Автори вважали, що криза – це такий епізод, коли значення індексу перевищує середнє на 1,645 стандартних відхилення протягом чотирьох місяців перед передбачуваною датою кризи.

Ф. Карамаци, Л. Річчі та Р. Сальгадо також виокремлювали фактори, які можуть відображати вразливість країни до криз, і які свідчать про уповільнення темпу зростання ВВП та високий рівень безробіття. Вчені, виокремили дві групи показників, що можуть свідчити про виникнення кризи: втеча капіталу та зміни в очікуваннях інвесторів, що на нашу думку, доцільно об'єднати, оскільки втеча капіталу з національної економіки є наслідком прийнятого управлінського рішення інвестора про виведення капіталу. Погоджуємось з припущенням вчених про те, що виникнення кризи в одній країні може слугувати сигналом про те, що в інших країнах можливі прояви зміни значень показників макро- та мезоекономічного розвитку.

Висновки. Виходячи з проведеного дослідження, можна виокремити такі основні рекомендації щодо методичних підходів

до діагностики криз в національній економіці в цілому, та визначення індикаторів фінансових криз, зокрема:

- результати дослідження «сигнального» підходу свідчать про доцільність проведення оцінки показників рівня розвитку національної економіки за ранніми попереджувальними сигналами, які дозволяють виявити позитивну чи негативну динаміку соціально-економічних показників в посткризовому і докризовому періодах. Вважаємо за доцільне формування як ранніх випереджувальних індикаторів, так і реальних, запізнілих індикаторів, які свідчитимуть, відповідно, про можливість виникнення, існування, дії негативних факторів на рівень розвитку національної економіки;

- головним методичним підходом, щодо діагностики криз в національній економіці як на мезо- так і на макрорівнях, можна вважати одночасний моніторинг динаміки пар/груп основних індикаторів, що характеризують різні сектори фінансового ринку. Для зведення пар/груп основних індикаторів до єдиного цілого доцільно використовувати узагальнюючий показник – агрегований з усіх поданих сигналів. При цьому, різка зміна темпів росту показників говорить про перехід фінансової системи в нестабільний стан, тобто про подачу сигналу щодо наближення фінансової нестабільності;

- формування груп показників, та власне, наповненість показниками в кожній групі повинні бути максимально виваженими, адже показники реального сектору економіки можуть тісно корелювати з фінансовими змінними, а групи зовнішніх змінних, зовнішнього боргу та екзогенні змінні можуть містити дублюючі показники, розрахунок яких не дозволить об'єктивно оцінити рівень кризи економіки та сформувати попереджуючі та ліквідаційні інструменти антикризового управління;

- доцільно при формуванні методичного підходу до оцінки кризи національної економіки використовувати співставлення динаміки різних макроекономічних і фінансових показників, однак для формування стратегічних заходів управління національною економікою варто оцінювати і річну статистичну інформацію, в той час як для підбору інструментів оперативного управління оцінювати щомісячну чи квартальну статистичну інформацію;

- необхідне формування граничних випереджувальних індикаторів для оцінки рівня розвитку національної економіки в цілому;

- виникнення кризи в одній країні/регіоні може слугувати сигналом про те, що в інших країнах/регіонах можливі прояви зміни значень показників мезо- та макроекономічного розвитку.

Завданням подальших досліджень має стати формування єдиної концепції як для мезо- так і для макрорівнів з метою запобігання та зменшення руйнівного впливу світових та внутрішніх кризових процесів на національну економіку.

1. Сидоренко О. Ю. Окремі підходи до відбору та використання індикаторів-передвісників фінансової нестабільності / О. Ю. Сидоренко // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2011. – №3 (12). – С. 6–10.
2. Frankel Дж. А. Currency crashes in emerging markets: an empirical treatment / Jeffrey A. Frankel, Andrew K. Rose // International Finance Discussion Papers 534 / Board of Governors of the Federal Reserve System. – U.S., 1996.
3. Jeffrey A. F. George Saravelos. Are leading indicators of financial crises useful for assessing country vulnerability? Evidence from the 2008–09 global crisis / A. Frankel Jeffrey // NBER working paper. – 2010.
4. Дробышевский С. М. Мониторинг финансовой нестабильности в развивающихся экономиках (на примере России) / С. М. Дробышевский, С. Г. Синельников, И. В. Трунин, А. Д. Юдин, Е. В. Шкробела / Под рук. С. М. Дробышевского. – М.: Ин-тут экономии переходного типа, 2007. – 89с.
5. Струченевский А. А. Эмпирический анализ финансовых кризисов в России / А. А. Струченевский // Экономический журнал ВШЭ. – 1998. – Т. 2. – №2. – С. 197–209.
6. Eichengreen B. Speculative attacks on pegged exchange rates: an empirical exploration with special reference to the European monetary system / Barry Eichengreen, Andrew K. Rose, Charles Wyplosz // Working Papers In Applied Economic Theory 95–04 / Federal Reserve Bank of San Francisco, 1995.
7. Caprio G. Jr. Bank Insolvencies: Cross-Country / Gerard Jr Caprio, Daniela Klingebiel // Experience World Bank Policy Research Working Paper. – №1620. – July, 1996.
8. Kaminsky G. Leading indicators of currency crisis : IMF staff papers / G. Kaminsky, S. Lizondo, C. M. Reinhart // Palgrave Macmillan Journals. – 1998. – Vol. 45(1).
9. Pattillo C. A. Are Currency Crises Predictable? A Test : IMF Working Papers 98/154 / Catherine A. Pattillo, Andrew Berg // International Monetary Fund. – 1998.
10. Borensztein E. Anticipating Balance of Payments Crises – The Role of Early Warning Systems / Eduardo Borensztein, Gian Maria Milesi-Ferretti, Catherine A. Pattillo, Andrew Berg // IMF Occasional Papers 186, International Monetary Fund. – 2000.
11. Edison H. Do indicators of financial crises work? An evaluation of an early warning system. Board of Governors of the Federal Reserve System / H. Edison // International Finance Discussion Paper. – 2000. – №675. – July.
12. Barthelemy A. Genetic Algorithms and Financial Crises in Emerging Markets Thierry / Apoteker Barthelemy. – 2001. – June.
13. Cerra V., Saxena S. Did output recover from Asian Crisis? / V. Cerra, S. Saxena // IMF Working papers. – 2001. – №57/01.

14. Steven B. K. Devaluation, External Balance and Macroeconomic Performance: A Look at the Numbers / Kamin Steven // *Studies in International Finance*. – №62. – Princeton: Princeton University, Department of Economics, International Finance Section. – August, 1988.
18. Edwards S. Devaluation Crises and the Macroeconomic Consequences of Postponed Adjustment In Developing Countries / Sebastian Edwards, Peter Montiel // *NBER Working Paper*. – 1989. – №66.
19. Aziz J. Currency Crises: In Search of Common Elements / Jahangir Aziz, Francesco Caramazza, Ranil Salgado // *IMF Working Paper*. – 2000. – №00/67. – March
20. Carramazza F. Trade and financial contagion in currency crises/ F. Carramazza, L. Ricci, R. Salgado // *IMF working*. – 2000. – 100/55. – March.